

Mekân ve Enstalasyon Kavramı İlişkisi: Tekstil Malzemesinin Yeri

Serap Küre¹
Handan Özserkinti Kasap²

Makale Geliş Tarihi: 24.02.2023
Yayıma Kabul Tarihi: 10.11.2023

Öz

Bu araştırmada; mekân ve enstalasyon sanatı kavramlarının birbiriyle ilişkisi ile birlikte tekstil malzemesinin kullanımını incelenmektedir. Enstalasyon sanatının mekânı (bireysel ve kamusal alan dışında) sanat ürünü olarak ele almaktır. Bu kapsamda çalışmanın sınırlılığını oluşturan enstalasyon sanatçılarından, özellikle malzeme olarak tekstil ürünlerini kullanan sanatçılar konuya dahil edilmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden gözleme ve yoruma dayalı betimsel analiz kullanılan bu çalışmada; Anish Kapoor, Christo & Jeanne Claude, Do Ho Suh, Ernesto Neto isimli sanatçılar seçilmiş ve eserleri incelenmiştir. Bu kapsamda; eser-mekân analizi(mekânsal yüzey kullanımı, malzeme, aydınlatma ve tekstil) ve tekstil malzeme kullanımı(yüzey, renk, doku ve sanat eseri kavramsal açılımı) başlıkları altında irdelenmiştir. Sonuç olarak bu çalışmanın; enstalasyon sanatının, tekstil malzemesi ve mekân kavramı bütünlüğü ile ele alınarak farklı bir bakış açısı geliştirmesi ve mekân kavramına sanatsal bir yaklaşım sunması ile gelecek çalışmalara kaynak olması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mekân, Malzeme, Tekstil, Sanat, Enstalasyon

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE CONCEPT OF SPACE AND INSTALLATION: THE PLACE OF TEXTILE MATERIAL

Abstract

In this research; the relationship between the concepts of space and installation art and the use of textile material are examined. The purpose of installation art is to treat space (other than individual and public space) as an art product. In this context, installation artists, especially those who use textile products as materials, are included in the subject, which constitutes the limitation of the study. In this study, descriptive analysis based on observation and interpretation, one of the qualitative research methods, was used; Artists named Anish Kapoor, Christo & Jeanne Claude, Do Ho Suh, Ernesto Neto were selected and their works were examined. In this context; art-space analysis (spatial surface use, material, lighting and textile) and textile material use (surface, color, texture and conceptual opening of theart work) were examined under the titles. As a result of this study; it is aimed to develop a different perspective by addressing the concept of installation art, textile material and space in its integrity, to present an artistic approach to the concept of space and to be a source for future studies.

Keywords: Space, Material, Textile, Art, Installation.

¹Serap Küre, Maltepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İç Mimarlık Ana Bilim Dalı Öğrencisi, E-posta: kureserap@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4553-8093

²Doç. Handan Özserkinti Kasap, Maltepe Üniversitesi, Gemi ve Yat Tasarımı Bölümü, E-posta: handankasap@maltepe.edu.tr, ORCID:0000-0002-2998-3229

Giriş

20. yüzyılda sanayi devriminin gerçekleşmesi ile birlikte sanatın boyutu farklılaşmıştır. Özellikle teknolojinin gelişmesiyle sanatın ve sanatçının işlevi değişmiştir. Bu sanat süreci içinde izleyici; mekânda yer alan sanat nesnesi yerine, nesnenin mekândaki etkisine odaklanmaya başlamıştır. 1970 ve 80'li yıllarda ivme kazanan enstalasyon sanatı sayesinde mekânın kullanım şekli farklılaşmış ve alışılmışın dışına çıkmıştır. Mekân artık sanat nesnesinin sergileme alanı değil, bir parçası haline gelmiştir. Farklı malzemelerin kullanılabilirdiği bu sanat alanında, hazır ürünlerde tercih edilebilmektedir. Çalışmada öncelikle mekân oluşumunda tekstilin yeri ve kullanımı ele alınarak, tekstil malzemesinin sanatsal yorumu incelenmektedir. Bu çalışmada; belge ve görseller üzerinden, gözleme ve yoruma dayalı incelemeyi kapsayan, nitel araştırma yöntemi olarak betimsel analizden yararlanılmıştır. Karşılaştırmalı çalışmada, seçilen örnekler arasında aynı ve farklı olan özelliklerin incelenmesi ve çeşitliklerin saptanması amaçlanmaktadır (Neuman, 2013: 630). Bu kapsamda; özellikle tekstil malzemesini kullanan dört enstalasyon sanatçısı seçilmiştir. Çalışma kapsamında sınırlılığı oluşturan sanatçı seçiminde, sanatçıların hem heykeltıraş hem de enstalasyon sanatçısı olma özellikleri bulunmaktadır. Sanatsal çalışmaları 1935-1990 yılları arasından seçilmiştir. Seçilen sanatçılar üzerinden, sanatçı kimliği, mekân kullanımı, sanat ürünü kavramsal açılımı ve tekstil malzemesi kullanımı yönünden karşılaştırma yapılmıştır. Çalışmanın tekstil malzemesi özelinde enstalasyon kavramını iç mekân olarak ele alma durumu sebebi ile alana katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Literatür Araştırması

Tok Dereci, “ ‘Doku’nuşlar’ Tekstil Sergisi Üzerinden Tekstil Sanatında Mekân, Malzeme, Biçim İlişkisi” isimli makalesinde; tekstil malzemesini farklı disiplinler arasında kullanımını ele almaktadır. Bu doğrultuda; mekân-tekstil-biçim kavramlarını ilişkilendirmiştir (Tok Dereci, 2014).

Usluca, “Sanatsal Bir İfade Aracı Olarak Tekstil” isimli makalesinde, tekstil sanatındaki farklı yaklaşımları, sanat dalındaki çeşitliliği anlatmıştır. Çalışmasında; dokuma, lif sanatı, 3 boyutlu heykelsi formlar ve enstalasyon sanat eserlerine yer vererek örneklendirmiştir (Usluca, 2019: 263).

Gezer, “Üretim Alanında Tekstil ve Mimari Arasındaki Etkileşim” adlı yazısında, tekstil malzemesinin tasarımla etkileşimi ve mimarlık alanındaki katkısını incelenmektedir (Gezer, 2008: 21).

Kapar, “İç Mekân Enstalasyonlarının Oluşum Koşulları ve Sanat İzleyicisinin Çalışmanın Varlığına Olan Katkısı” isimli makalesinde; enstalasyon sanatının mekândaki yaratımını örnekler ile irdelemiştir (Kapar, 2018: 2324).

Pelowski ve diğerlerinin “Capturing Aesthetic Experiences with Installation Art: An Empirical Assessment of Emotion, Evaluations, and Mobile Eye Tracking in Olafur Eliasson’s “Baroque, Baroque!” (Enstalasyon Sanatıyla Estetik Deneyimleri Yakalamak: Olafur Eliasson ‘Barok Barok’ Sergisi Duygu, Değerlendirme ve Mobil Göz Takibi Üzerine Ampirik Araştırma” isimli makale, Alisson’un müze mekânı içerisinde yer alan kişisel sergisinde, izleyicilerin sanat eseri ve mekân deneyimleri üzerine yapılan bir çalışmadır. Çalışmada sergi mekân deneyimi öncesi ve sonrası olarak düşünülmüş ve anketlerle veriler toplanarak nicel bir araştırma yapılmıştır. Sonuçlar müze çalışmaları, sanat eğitimi ve ampirik estetik teorisine olan etkileri açısından tartışılmaktadır (Pelowski vd., 2018: 1).

He ve diğerlerinin “Intervention and Renewal – Interpretation of Installation Art in Urban Public Space” (Müdahale ve Yenileme – Kentsel Kamusal Alanda Enstalasyon Sanatının Yorumlanması) isimli makalelerinde, enstalasyon sanatının kent içi kamusal alanlara müdahalesinde mekânı sanatsal boyuta taşımayı amaçlamaktadır. Kent içinde dolaşan sıradan insanın kendini sanatsal bir nesnenin ortasında bularak deneyimlemesi üzerine bir çalışmadır (He vd., 2021: 139).

Özçam ve Kayan, Learning from Experience: Installation Art in Design Education (Deneyimleyerek Öğrenme, Enstalasyon Sanatı ve Tasarım Eğitimi) başlıklı makalelerinde enstalasyon sanatı içinde soyut bakış açısı ve mekânı anlama aşamasında uygulama ve deneyimin ilişkisi üzerine araştırma yapmışlardır (Özçam & Kayan, 2022: 150).

Bu akademik örnekler dışında konuyla ilgili birçok makale, tez, kitap bölümü, bildiri gibi akademik yayınlarda bulunmaktadır. Bu kapsamda araştırılan çalışmanın; enstalasyon sanatını, tekstil malzemesi kullanımı ve iç mimari öğeler ile ele alarak alanında yararlı akademik bir çalışma olması amaçlanmaktadır.

Mekân

“Boşluk, yer” anlamına gelen mekân kelimesi, tüm canlıların barınma, korunma gibi ihtiyaçlarını karşılayan, kapalı veya açık, sınırları belli yaşam alanlarıdır. Ulusu Uraz (1993) mekân kavramını; dış etkenlerden korunmak amacıyla yapılan kabuk, iklim koşullarına ve mekânın kullanım amacına göre farklılık göstermektedir. Bu şekilleniş genelde içten dışa doğru gelişim göstermektedir ve mekân kurgusu, strüktür ve kabukla vücut bulmaktadır diye ifade etmektedir.

Mekânlar genelde içten, dışa doğru boyutlanmaktadır. İç ve dış mekân kavramları, bütün bir hacim olarak düşünülmektedir. Dış mekân etkilerinden korunmak ve mahremiyeti sağlamak amacıyla dış kabuk oluşmaktadır. Strüktür yani

dış kabuk, iç mekânı oluşturarak boşluğu bölümlere ayırmaktadır. İnsanoğlunun geçmişten bu güne toplumlar arasındaki iletişim ve paylaşımları güçlendikçe; park, meydan, sokak gibi alanlarda ihtiyaçlarını giderdiği; dış mekânlar biçimlenmiştir. İç mekân, mimari yapı elemanlarıyla desteklenmiş ve net sınırları olan iç hacimlerdir. Zemin (döşeme), duvar ve taşıyıcı, tavan(çatı)vb. gibi bileşenlerinden meydana gelmektedir. İç ve dış hacmi birbirine bağlayan, taşıyıcı sistemi ile alanı ayakta tutan strüktür, mekân bölümlerini tanımlamaktadır. Bölümleri ayıran yüzeyler olan duvarlar; mekânı taşır, tavanı ve zemini birbirine bağlar.

Mekân atmosferi, kullanıcı profiline ve kullanım amacına uygun olarak tasarlanan hacimlerde kullanılan; malzeme, ışık, renk, doku, peyzaj, diğer unsurlar bir araya gelerek oluşturulmaktadır. Mekânın fonksiyonuna göre seçilen malzemeler, doğal ve yapay olarak kullanılmaktadır. Ahşap ve taş gibi doğal maddelerin yanı sıra; cam, seramik, plastik, metal, tekstil vb. gibi işlemden geçmiş yapay malzemeler de mekân oluşumunda kullanılmaktadır. Oluşturulan görsel alan, psikolojik etkiler ile birlikte estetik beğeniye dönüşmektedir.

Enstalasyon Kavramı

Enstalasyon sanatı; Türkçe 'de yerleştirme sanatı olarak isimlendirilmektedir. Bu sanat dalı, izleyiciye mekânı deneyimletmesi sayesinde sanata farklı bir boyut kazandırmıştır. Sanatçı alışılan sergi algısının dışına çıkararak; özgün ve yaratıcı fikirler ile duylara hitap eden bir ortam sunmakta ve katılımcıya farklı deneyimler yaşatmaktadır. Bu doğrultuda sanatçılar tasarımlarını, izleyici ve sanat ürünlerinin bütünleştiği ortamlar halinde sergilemektedir. Enstalasyon sanatçıları genel anlamda çalışma konusu olarak; dönemsel problemleri, siyasi, ekonomik veya kültürel sorunları kendine problem etmektedir. Bu sanatsal bakış açısı dışavurumunu; geleneksel sanat dallarını, mekânı da sanat malzemesi olarak görerek, farklı yöntemler ve malzemeler kullanılarak kurgulanması sonucu meydana getirmektedir. Enstalasyon sanatında, izleyici artık katılımcı konumuna geçmiş ve pasif izlemeden çıkıp deneyimleme sürecine girmiştir. Böylece sanat, somut mekân içerisinde bir yer bulmuştur. Dolayısı ile artık içine girilip çıkılabilen, üzerinde dolaşılabilen, görülebilen, dokunulabilen, duyulabilen ve koklanabilen kısacası fiziksel anlamda beş duyu organ ile algılanan ve deneyimlenen bir alanda bulunmaktadır.

Özayten, enstalasyon kavramını (yerleştirme) "...anlam ve algı düzleminde birbirleriyle ve içindeki buldukları mekânla ilişkili nesnelerin bir arada kullanılması" olarak tanımlamıştır (Özayten, 1997: 1939). Enstalasyon sanatı; anti-sanat olarak tanımlanan Dadaizm akımına dayanmakta olup, Marcel Duchamp'ın çalışmalarından biri olan "Fountain (Çeşme)", mevcut pisuarın duvara ters monte edilerek "R.Mutt" imzasını atmasıyla birlikte geleneksel sanatın

dışına çıkmıştır. Burada Duchamp; estetik ve görsel bir amaç yerine, verilmek istenen düşüncenin önemini vurgulamaktadır (Görsel 1).

Görsel 1. Marcel Duchamp, Fountain (Çeşme), 1917, Pisuar Hazır Yapım Heykel, 61x36x48cm, New York (URL1)¹

Dadaizm sanat akımı; düşüncenin ön planda olduğu ve estetik kaygıların olmadığı yenilikçi yaklaşımlar doğurmuş ve enstalasyon sanatına öncü olmuştur. Enstalasyon; diğer sanat dalları olan müzik, resim, mimarlık, heykel, tiyatro vb. gibi disiplinlerden beslenmektedir. Malzeme olarak geleneksel boya çeşitleri vb. gibi sanat ürünlerinin üretilmesinde kullanılanlar dışında; ahşap, plastik, tekstil, hazır ürün vb. gibi kullanılabilir. Teknolojinin gelişmesi ile yerleştirme sanatında; dijital görüntüler, video, hareket, ses gibi işlevlerde eklenerek sanat izleyicisinin duyularına hitap edilmektedir. “Birçok enstalasyon, kurumsal çerçeveden hareketle kültür ve tarih hakkındaki tartışmalara katkıda bulunur. Fiziksel bir mekânın var olma özellikleri mekânın kendisini vurgulamak üzere kullanıldığı gibi bu özellikler hayali bir mekân yaratmak üzere de kullanılmıştır” (Sarıkartal, 2007: 141).

Henrique Oliveria'nın tasarlamış olduğu “Transarquitetoni (Trans Mimari)” adlı enstalasyon çalışması, insanoğlunun geçmişten bu güne olan yaşayış tarzını irdelemektedir (Görsel 2). Bu eserde, uzun ağaç köklerinin ve dallarının tüm galeri mekânını sardığı görülmektedir. Ayrıca köklerin iç kısmının gezilebildiği bu eser; mağarada yaşayan insanların, kent yaşamına geçişini yansıtmayı amaçlamıştır.

1 URL 1: https://miro.medium.com/max/968/1*FlwPaDtfOed23V-wlWMTUg.jpeg

Görsel 2. Henrique Oliveira, *Transarquitetoni (Trans Mimari)*, 2014, *Değişken Boyutlarda Geri Dönüştürülmüş Malzemeler*, (URL 2-3)²

“Enstalasyonda mekân önemli olmakla beraber, mekânlar, eşyalar ve nesnelere ayrı bir dile sahiptir. Bu dil, yaşanmışlıklar olarak düşünülebilir. Sanat nesnenin yerleştirildiği mekânla, mekânın ise bu sanat nesnesiyle ve her ikisinin de izleyiciyle olan ilişkisi bir dil oluşmasına neden olur. Mekân, insanın duygularını harekete geçiren soyut bir boyuta sahiptir. İzleyici, sergi mekânında durağan olarak bir resme bakmaktan farklı olarak enstalasyonda izleyici mekânın içine girerek o mekânı dinamik bir etkileşimle yaşar” (Toluyuş, 2020: 104).

Enstalasyon sanatı, dış ve iç mekân yerleşmesi olarak ayrışabilmektedir. Sanatın kamusal alanlarda kullanımı; gelenekselliğin dışına çıkarak kent dokusu ile bütünleşen sanat ürünlerinin ortaya çıkmasını desteklemektedir. İç mekân enstalasyonu izleyicilerin kendi kararları ile deneyimledikleri sanat eserleridir. Dış mekân enstalasyonları ise; insanların farklı amaçlar ile aktivite oldukları kamusal alanlarda tesadüfi olarak sanat eserine tanık olma durumu yaratır. Sanatın kamusal alanlarda kullanımı sayesinde geleneksel sergileme yönteminin dışında, kent dokusu ile çevreyi bütünleştiren ürünler sergilenabilmektedir. Günümüz sanatında “mekân”, sanatı, sanatçıyı ve izleyiciyi etkileyen güçlü bir değişken olmuştur (Uysal, 2009:40).

Tekstil Malzemesi ve Kullanım Alanları

İlk yaşamdan bu güne tekstil yüzeylerin keşfiyle; barınma, örtünme, korunma ve giyinme gibi temel gereksinimler giderilmeye çalışılmıştır. Zamanla gelişen teknoloji ve yeni icatların ardından tekstil kavramı katmanlaşarak güçlenmiştir. Endüstri devriminin başlaması ile makine kullanımı artmış, farklı tekstil malzemelerine işlev yüklenerek farklı bir boyut kazandırılmıştır. Kişilerin bireysel

2 URL 2: <http://www.tasarimgunlukleri.com/wp-content/uploads/2017/12/henrique-oliveira-transarquitectura-designboom-16.jpg>

URL 3: <http://www.tasarimgunlukleri.com/wp-content/uploads/2017/12/henrique-oliveira-transarquitectura-designboom-10.jpg>

ihtiyaçları göz önünde tutularak, özgün yaratımlarla bitim yöntemleri kullanılması ile yenilikçi baskı yöntemleri keşfedilmiştir. Giyim ve ev tekstil ürünlerine ihtiyaç artması sonucu, çeşitli kumaşlar üretilmiştir. Kumaşın esas hammaddesi ipliği doğal liflerden (yün, pamuk, ipek, vb.) üretilirken, kimyasal yöntemlerden geçen suni elyaftan da üretilmeye başlanmıştır. “Tekstil; çeşitli yöntemler kullanılarak lif ya da lif haline getirilebilen her çeşit malzemeden biçim verilen yapılarıdır” (Akbostancı, 1999:8).

Elyaf, genellikle iplik durumuna getirilebilir lifli madde olarak tanımlanmaktadır (TDK). Doğal ve kimyasal elyaf çeşitleri bulunmaktadır. Hammaddesi doğadan elde edilen elyaflar; pamuk, kenevir, keten, bambu, koko vb. gibi bitkiler doğal liflerden oluşmaktadır. Hayvansal elyaflar da çeşitli hayvanların derisinin üzerindeki kıllarından veya salgısından oluşan maddelerden yararlanılmaktadır; keçiden tiftik, deveden devetüyü, ipekböceğinden ipek gibi örnek verilebilir. Doğal elyaflar dışında, kimyasal teknik ile üretilen liflerden meydana gelen sentetik yüzeylerde de bulunmaktadır. Poliamid, viskoz, polyester, karbon fiber, polipropilen kumaşı kimyasal işlemlerden geçmiş yüzeylere örnek olarak gösterilmektedir. Ürünün kullanım amacına ve yerine göre işlevsel fonksiyonlar kazandırılması, dayanıklılık, estetik özellikler gibi amaçlar içermektedir. “Tekstil sanatının önemli bir alanı olan dokumalar fonksiyonelliğinin dışında malzemeye yaklaşımın ve yeni fikirlerin estetik biçimlerle bütünleştiği çağdaş bir dil yaratmıştır” (Akdemir. 2016: 226).

Tekstil malzemesi kullanım alanları; giyim sektörü (moda), mimari, iç mekân tasarımları ve sanatın çeşitli dallarıdır. Toplumsal beğenilerin yanı sıra cinsiyet, yaş, kültür, içinde yaşanılan zaman vb. gibi kavramlar estetik beğeniye oluşturarak tekstil kullanım alanlarına etkide bulunmuştur. Giysi ve ev tekstili dışında; tıbbi alanlarda, inşaat-yapı, ziraat, mühendislik, peyzaj gibi alanların amacına yönelik olarak da teknik tekstiller üretilmektedir (Görsel 3).

Görsel 3. Tekstil Malzemesinin Kullanım Alanları (URL 4-5-6)³

3 URL 4: <http://www.sadafbaranco.ir/wpcontent/uploads/%D8%A8%D8%A7%D9%86%D8%AF-%D8%B3%D9%88%D8%E9%D8%AA%DA%AF%DB%8C-%D8%B4%DA%A9%D9%84-%D9%-BE%D8%B0%DB%8C%D8%B1-818x1024.png>

URL5: <https://www.cladco.co.uk/media/catalog/product/cache/6a932d837235002c953e2dfa33c36ec0/g//gloves.jpg>

<https://www.aa.com.tr/tr/egitim/turkiyede-ilk-teknik-tekstiller-yuksek-lisans-programi-aciliyor/1597849>

Tekstilın mimarlık alanında yeri, tarih öncesine dayanmaktadır. İnsan bedenini örtme ve çevresel koşullardan korunma amaçlı kullanılan tekstil, mimari ile aynı amaç ile yine benzer gereksinimleri karşılamaktadır. Adolph Loos (1898), 'Giyinmenin Prensipleri' isimli makalesinde, insanoğlunun nasıl giyinmesi gerektiğini öğrendiği süreçte, nasıl barınması gerekliliği üzerine de düşündüğünü belirtmektedir. İnsan bedenini dış etmenlerden koruyan tekstil malzemenin, aynı korunma güdüsü ile barınakları oluştururken de deri ve bitkilerin oluşturdukları mekânlar kurarak tanımlandıklarını ifade etmektedir. Mağara gibi mekânlar içerisinde ve tekstil ile çadır benzeri oluşturulan bu ilkel mekânlarda yine aynı şekilde mekânları sınırlandırarak bölücü eleman olarak tekstil kullanılmaktadır. Loos, tarih öncesi giysilerin aslında basit barınaklar olduğunu, ilkel insanın hem estetik hem de fonksiyonel olarak 'ev' kavramını yaratırken giysilerdeki tekstil malzemeden ilham aldıklarını anlatmaktadır (Loos, 1898: 66). İnsanlar, korunma içgüdüsüyle örtünme olarak kullanmış, günümüzde ise estetik, sürdürülebilir, sanatsal ve fonksiyonel gibi çağdaş kavramlar doğmuştur.

Tekstil malzemesi; hafif, elastik, hareketli, şekil verilebilen, dayanıklı vb. gibi çeşitli fiziksel özelliklere sahiptir. Bunun yanı sıra mimaride; dış-iç cephe kaplamaları, ses-ısı yalıtım, çatı kaplamaları gibi yapı malzemeleri olarak da yerini bulmaktadır. Dış cephe yüzeylerinde; biçim, form, işlevsellik kavramları göz önünde tutularak tasarım dili oluşturma arayışına girilmiştir. Cephelerde; dijital baskılar, grafikler, katlama, asma-germe, şişme ve membran gibi sistemler kullanılmaktadır(Görsel 4).

Görsel 4. Tekstil Malzemesinin Dış Cephede Kullanım Şekilleri (URL 7-8-9)⁴

İç mimari de ise mekânın işlevine ve konseptine uygun tercih edilen tekstil malzemeleri kullanıcının görsel ve dokunsal algısını etkileyen ürünlerdir. Ev tekstilinde; mobilya, döşeme, zemin-duvar kaplamaları, halı, kilim, perde gibi aksesuarlarda kullanılmaktadır. Ev tekstili dışında kamusal iç mekânlarda da

4 URL 6: <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/turkiyede-ilk-teknik-tekstiller-yuksek-lisans-programi-aciliyor/1597849>

URL 7: <https://i.piniimg.com/564x/bd/eb/c7/bdebc770b7a9afd687c897ef5a710c24.jpg>

URL 8: <https://i.piniimg.com/564x/79/1d/19/791d19338b944e8e24547679b299865f.jpg>

URL 9: <https://i.piniimg.com/564x/49/81/6d/49816d406f2248aea963e5dedaf76198.jpg>

<https://www.aa.com.tr/tr/egitim/turkiyede-ilk-teknik-tekstiller-yuksek-lisans-programi-aciliyor/1597849>

kullanılan tekstiller görsel, sanatsal ve fonksiyonel olarak kullanılabilir (Görsel 5).

Görsel 5. Tekstil Malzemesinin İç Mekân Tasarımında Kullanımı (URL 10-11-12)⁵

Özellikle 20. yy dan itibaren sanat dallarında farklı malzeme arayışları ile birlikte; resim, heykel, geleneksel Türk el sanatları, enstalasyon vb. gibi olmak üzere bir çok alanda tekstil malzemesinin bir sanat ürünü olarak kullanıldığı görülebilmektedir. Usluca sanat içerisindeki yeni malzeme yaklaşımlarını şöyle ifade etmiştir; “20.yüzyılda plastik sanatlarda yeni yaklaşımların ortaya çıkması ve çağdaş sanat akımlarının etkisiyle birlikte, sanatçılar geleneksel malzemelerin yanında hazır yapım ürünler, organik ve teknolojik nesnelere, tekstil lifleri ve ürünleri gibi geleneksel sanat için uzak görünen malzemeler kullanmaya başlamıştır” (Usluca, 2019: 264).

Tekstil malzemesini kullanan farklı alanlardaki sanatçılara örnekler verilebilir. Kent Henricksen; sürrealist düşünceleri ön planda olduğu için insan bedenindeki negatif yanlarını nakış tekniği aracılığıyla işlemektedir (Görsel 6). Ürünlerinin tasarımını ipek üzerine işleme yöntemiyle oluşturmaktadır. Henricksen sanatını şöyle ifade etmektedir; “İnsani olayların sert, acımasız sadizmi ile nakış işlerinin girift, dekoratif sanatını harmanlamayı buldum” (Ay, 2018:213).

Görsel 6. Kent Henricksen, The Buzz of the Hive (Kovanın Vızıltısı), 2002, Nakış Tekniği ile Resim, (URL 12)⁶

5 URL 10: <https://i.pinimg.com/564x/3e/3f/39/3e3f3903773dfc7ced86ee667e489d51.jpg>

URL 11: <https://i.pinimg.com/564x/62/ec/68/62ec68007a6d35d1ff16e806f1b79f8f.jpg>

URL 12: <https://i.pinimg.com/564x/64/86/cb/6486cb92b2821186a0f5c784b7ef66e5.jpg>

6 URL 12: <https://www.textileartist.org/wp-content/uploads/2016/06/Featuredimage.jpg>

Tekstil malzemesini heykel gibi ürünlerde de kullanan Janet Edmons, sarma yöntemi kullanarak ürünün tabanından tepe noktasına kadar dairesel hareketler oluşturmuştur (Görsel 7). Ardından bükme işlemi yaparak sonuca ulaşmıştır. Malzeme olarak kumaş dışında; ip, metal, boncuk ve pul gibi materyaller ilave edilerek dokunsal farklılıklar yaratmaktadır.

Görsel 7. Janet Edmons, 2009, Sarma ve Bükme Yöntemi ile Heykel (URL 13)⁷

Ressam ve heykeltıraş Magdalena Abakanowicz, büyük ölçekli heykelleri ile gündeme gelmiştir. Abakanowicz tasarımlarında “Büyük kozalara benzer yapılar yaratmak için gemilerden toplanan sisal iplerin bükümlerini açıp, ardından boyaya batırarak bu ipleri yeniden dokumuştur” (Ay, 2018: 181). Kendi oluşturduğu tekstil malzemesini figüratif heykellerinde ve hayvan postu gibi görünen nesnelere kullanmıştır (Görsel 8). Enstalasyon çalışmaları, izleyicilere tedirginlik verse de asıl amacı; komünist bir yaşamın altında ezilen insan topluluğunun öz benliğini yansıtmaktadır. Heykellerinde; çul, posta benzer kıllar ve sentetik reçine gibi tekstil malzemeleri kullandığı görülmektedir.

Görsel 8. Magdalena Abakanowicz, Abakansand Ropes, Seated Figures (Oturun Figürler), 1974-1979, Figürler: Çuval Bezi ve Reçine, Kaide: Çelik, New York (URL 16)⁸

7 URL 13: <https://i.pinimg.com/564x/d6/64/81/d66481a207dff7964f9969bd5d5fbbe4.jpg>

8 URL 16: <https://www.abakanowicz.art.pl/abakans/img/RedAbakan+Ma.jpg>

Enstalasyon sanatçısı Ann Hamilton, Manhattan Park'ta "The Event of Thread" (İplik Olayı) isimli çalışmasını gerçekleştirmiştir. 2012 yılında yapılan bu çalışmada, tavandan sarkan beyaz renkli ipek perde bulunmaktadır. Ayrıca 42 adet salıncak kurulan mekânda; insanları, günlük hayattaki stres ve yorgunluktan soyutlayarak, meditasyon yaptırmak ve eğlendirmek çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Sanatçı çalışmalarında ayrıca çan ve güvercin kanadı gibi ses efektleri kullanarak ziyaretçileri kendi iç dünyasına döndürmeyi hedeflemiştir (Görsel 9).

Görsel 9. Ann Hamilton, *The Event of Thread (İplik Olayı)*, 2012, İpek Perde-İp-Salıncak, Manhattan Park (URL 17)⁹

Bars, enstalasyon sanatını şöyle yorumlamaktadır; "İzleyici artık gözlemci konumuna geçmiş ve pasif izlemeden çıkıp deneyimleme sürecine girmiştir. Bu şekilde sanat kendine gerçek mekân içerisinde bir yer edinmiş ve artık içine girilip çıkılabilen, üzerinde gezilebilen, duyulabilen, koklanabilen kısacası fiziksel anlamda artık deneyimlenebilen bir konuma gelmiştir" (Bars, 2017:55).

Danto sanatçıları şöyle anlatmıştır; enstalasyon sanatçılarının kullandıkları malzeme ve mekân sınırsız olmakla birlikte, sanatçılar sürekli yeni bir şeyler keşfetme amacı güderler" (Danto, 2010: 240). Tekstil malzemesine yüklenen fonksiyonlar dışında estetik kavramı ile ele alınmasıyla sanat anlamında yaratıcı yeni ürünler ortaya çıkmıştır. Zamanla tekstil üretimi; toplumun gündelik hayat ihtiyacı kalıbından çıkarak, sanatsal oluşumlara etki eden malzeme olmuştur.

Tekstil Malzemesi Kullanan Enstalasyon Sanatçıları

"Çağdaş sanat, birçoğu daha önce sanatın kapsamının dışında olan ortam ve disiplinleri kucaklar... Bazı çağdaş sanat eserleri, farklı ortam ve sanatsal disiplinlerin birleştirdiği bir karma disiplin kullanır" (Whitham ve Pooke, 2013: 93).

Yüzyıllardır korunma ve giyinme amaçlı olarak kullanılan tekstil malzemesi, gelişen teknoloji ile günümüzde birçok alanda kullanılmaktadır. Tekstil nitelik olarak; hafif, koruyucu, esnek, geçirgen ve dayanıklılık gibi özellikler barındırdığı için malzeme sanatsal alanda tercih edilebilmektedir. Dolayısı ile tekstil sanatçınının hayal dünyasını yansıtmada aracı olan malzemelerden biridir. Bu çalışmada; tekstil malzemesi kullanan enstalasyon sanatçılardan; Anish Kapoor, Christo & Jeanne Claude, Do Ho Suh, Ernesto Neto incelenecektir.

Anish Kapoor

Hint asıllı bir baba ve Yahudi bir anneye sahip İngiliz sanatçı olan Anish Kapoor, yaşadığı kültür ve çevresinden etkilenmesiyle zihnindeki yaratımları eserlerine aktarmıştır. Sanat eğitimini İngiltere’de almış olup, doğu ve batı kültürünü birbirine sentezlemiştir. Eserlerini farklı malzeme ve mekân ilişkisini bir arada düşünerek kullanmaktadır. Kapoor eser yaratımlarında; fiberglass, kireçtaşı, tahta, plastik, metal, balmumu, toz pigment, membran vb. gibi karışık birçok malzemeden faydalanmaktadır. Kapoor’un sanat öğretilerinde; rahat anlaşılan bir dile sahip olmasına karşın derine inildiğinde; sıra dışı, mistik, varoluş, boşluk, doğaüstü vb. gibi kavramları incelediği görülmektedir. Geleneksel sanatın kabuğunu değiştirerek soyut manalar yüklemektedir. Sanat eserlerinin özüne inmek ve bilincine varmak amacı olmuştur. Duyulara ve algılara hitap eden Kapoor; sonsuzluk, olağanüstü, ışık, karanlık, derinlik, ruhanilik vb. gibi kavramlar üzerinde durmuştur. Kapoor, nesnenin sonsuzluğunu boşluğun armonisi ile anlatmak istemektedir. Hint felsefesinin metafizik konularıyla bağdaştırdığı, bu doğrultuda onlar için kutsal olan ve mistik anlamı olan kırmızı rengi kullandığı görülmektedir. Küçük ve büyük ölçekte bir çok enstalasyon eserleri üretmiş; mimariye sanatsal bakış açısıyla farklı yaratımlar sağlamıştır. Mimari ve mühendislerden yardım alarak tasarladığı eserlerde mistik anlamlar yükklüdür. Karışık birçok malzemeyi kullanmış olup, tekstil malzemesi bunlardan biridir. Mimari enstalasyon çalışmalarında özellikle PVC membran ve polyester kullanmıştır. Gerilebilen, şişebilen, ışığı geçiren, dayanıklı malzeme olan PVC kumaş Kapoor’un sanat ürünlerinde ana malzeme olarak yer almıştır.

”Leviathan” isimli enstalasyon çalışmasında, Paris Grand Palais mekânının içinde yeni bir mekân yaratmıştır (Görsel 10). Leviathan, İncil ve Tevrat kitaplarında yer alan kötü su canavarıdır. 4 PVC kütlenin birleşiminde oluşmuş ve 3500 m² alana kurulmuştur. İç mekândan, kamusal alana doğru yön alan şişme strüktür, koyu mor renginde olup ışığı geçirerek iç mekânda kırmızı efekti vermektedir. Katılımcılara; mistik, ışık, hava sirkülasyonu ve varoluş gibi kavramlarını deneyimletmek istemiştir. Devasa dış kütlesi ile mekânın içinden bakıldığında, kumaşın ışığı geçirgenliği ve renk ambiyansı algılanabilmektedir.

Görsel 10. Anish Kapoor, Leviathan (Dış ve iç mekân görünümü), 2011, PVC, Grand Palais Paris (URL 18-19)¹⁰

Kilimci Kapoor’u şöyle ifade etmektedir: “Kapoor genel olarak temada biçimsel sorunlara odaklanan bir sanatçı değildir. Onun eserlerinde Doğu-Batı birleşimiyle kültürlerarası bir kesişmenin eşitlendiği bir atmosfere rastlanmaktadır” (Kilimci, 2018: 155).

Kapoor, Japonya’da yaşanmış olan tsunami sel felaketi sonrası yaptığı ve tüm dünyaya hediye ettiği “Ark Nova” (Görsel 11) adlı performans mekânı tasarlamıştır. Kapoor bu durumu şöyle ifade eder: “İstedğim Grand Palais’in nefesine yakışır bir şekilde, alan içinde alan yaratmaktı, seyirciler eserin içine giriyorlar ve gökyüzünden süzülen renklerle birleşiyorlar. Bu birleşim yaşanan deneyimi daha kuvvetli ve şiirsel kılıyor” (Akar, 2011:13). Nuh’un selde hayvanları taşıdığı botu imgeleyerek ürettiği sanat eseri mekân, PVC membran kumaştan, şişirilen bir yapıdır. İçerisine 500 kişi alan mekânda çeşitli etkinlikler ve organizasyonlar düzenlenebilmektedir (müzik, konser, tiyatro dans vb).

Görsel 11. Anish Kapoor, Ark Nova, 2011, Japonya (Dış ve İç Görünüm), PVC Membran Kumaş, Japonya (URL 20-21)¹¹

10 URL 18: https://i.dailymail.co.uk/i/pix/2011/05/10/article-0-0BFC896F00000578-962_1024x615_large.jpg

URL 19: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-1385590/Anish-Kapoor-Leviathan-sculpture-unveiled-Grand-Palais-Paris.html>

11 URL20:https://www.metalocus.es/sites/default/files/styles/mopis_news_gallery_first_deskop/public/file-images/ml_ARKNOVA_2_1200.jpg?itok=apUgonnZ

URL 21: https://s.wsj.net/public/resources/images/OB-ZE496_1007AR_G_20131007031229.jpg

Anish Kapoor 1970'den bu yana birçok akımdan etkilenmiş, kavramsal sanattan enstalasyon sanatına kadar birçok eser vermiştir. Devasa mekânlar sunan Kapoor, mimarlık alanında da başarılı çalışmalar yaptığı görülmektedir. Kapoor, mekân içerisine yerleştirilen mekân kabuğu ile soyut atmosferler yaratmıştır.

Christo & JeanneClaude

Christo and Jeanne Claude çifti topluma hitap etmekte olan enstalasyon sanat ürünlerini; kamusal alanlar, otoyollar, havaalanları, süpermarketler, fabrikalar, teknoloji parkları gibi büyük ölçekli mekânlarda katılımcılara sunmuşlardır. Sanat anlayışları çok geleneksel olup, birlikte ve ayrı sanat ürünleri de bulunmaktadır. Amaçları; yeryüzünü güzelleştirmek, canlandırmak olmuştur. Claude mimari binalar, parklar, doğal alanlar, adalar ve göller gibi birçok kamusal alanı çevrelemişlerdir. Bu sanat ürünlerinin yapımı kamusal alanlar olduğu için tüm resmi makamlardan izin alınarak gerçekleştirilmiştir. Kumaş, ip, çelik, halat, varil gibi çeşitli malzemeleri sanat eserlerinde kullanmışlardır. Eserlerini oluştururken, ele aldıkları mimari yapıları sararak ve çevreleyerek oluşturmuşlardır. Bu doğrultuda seçilen kumaşın direnç özellikleri yüksek olması gerektirdiği için, kimyasal işlemlerden geçmiş sentetik kumaş çeşitleri; polietilen, polipropilen, poliamid tekstil malzemeleri seçilmiştir. Doğada, kamusal alanda yenilenme, canlılık, güzellik gibi kavramlarını ele almışlar ayrıca renk olarak, beyaz, sarı, turuncu, pembe gibi kavramları destekleyen canlı renkler tercih etmişlerdir.

Christo ve Jeanne Claude Berlin'de 1995 yılında "Wrapped Reichstag (Sarmalanmış Reichstag)" (Görsel 12) isimli eserde; kentin önemli simgelerinden biri olan Alman Parlamento Binasının tamamını kumaş ve ipleri sararak devasa bir sanat ürünü tasarlamışlardır. Demokrasiyi temsil eden yapı, II. Dünya savaşında Nazilere dikkat çekmek için tercih edilmiştir. Toplumda birçok iz bırakan bir mimari yapı olmasından dolayı Claude bu binayı seçmiştir. Yapımında; 200 ton çelik konstrüksiyonun üzerine şekil alabilen dayanıklı 75.000 m² polipropilen kumaşı yatay yönde sarmış ve boşluklar yastıklar ile desteklemiştir. İklimsel faktörlere karşı korumak için 8000 m mavi halat iplerle üzerinden dolanmış ve kaldırımlara sabitlenmiştir. Yarı şeffaf görüntüsüyle halka hayranlık uyandıracak bir enstalasyon çalışması sunmuştur.

Görsel 12. Christo and Jeanne Claude, *Wrapped Reichstag (Sarmalanmış Reichstag)*, 1995, Kumaş ve İp, Berlin, (URL 22)¹²

Claude, 1983 yılında tasarlandığı bir diğer yerleştirme çalışması ise “Surrounded Islands (Çevrelenmiş Adalar)” ismiyle Florida’da kurulmuştur. Toplamda 603.870 m² alan kaplayan 11 adayı, suya dayanıklı ve pembe renkte polipropilen kumaşla çevrelemiştir (Görsel 13). Adadan körfeze doğru 61 m genişlikte çalışma algılanabilmektedir. Karadan, sudan ve havadan görülen devasa sanat çalışması gölün rengi, adanın yeşil bitki örtüsünü ortaya çıkararak uyum sağlamıştır. Bu çalışma vasıtası ile 40 ton çöp toplanarak ayrıca su kirliliğine dikkat çekmiştir.

Görsel 13. Christo and Jeanne Claude, *Surrounded Island (Çevrelenmiş Adalar)*, 1983, Polipropilen Kumaş, Florida (URL 23)

12 URL 22: <https://i.pinimg.com/originals/5c/63/e7/5c63e703cebca7c7b1323e8b5faa99d6.jpg>

13 URL 23: https://www.mchampetier.com/sitephp/img_png/oeuvres_GF/9n_Christo_juil181.jpg

Do Ho Suh

Koreli sanatçı Do Ho Suh, 1998 tarihinden bu yana; geçirgen, renkli, ana malzemesi kumaş olan mekân enstalasyon sanatını sergileyerek sanata üç boyutluluk kazandıran sanatçılardan biridir. Mekân öğeleri ve donatılarını renkli kumaşlar ile bire bir ölçekte tasarlayarak izleyicilere sunmuştur. Yeşil, pembe, mavi, turuncu, sarı gibi canlı renkler tercih ederek, soyut anlamlar yüklemiştir. Çalışmalarında kumaş; temel malzeme olup, taşıyıcılık görevi üstlenen metal konstrüksiyona giydirmiştir. Polyester veya ipekli kumaşlar yarı transparan görüntüsüyle seyirciye geçirgenlik hissi vererek dış ve iç mekân bağlantısını kurdurmak istemiştir. Mekân kabuğunun içerisine tuvalet, lavabo, dolap, armatür, kapı kolu gibi mekân donatılarını bu malzemeler ile tasarlayarak dâhil etmiştir. Mekân içinde mekân anlayışıyla katılımcılara fiziksel ve psikolojik tecrübe edin-dirmektedir. Do Ho Suh hayatında sürekli yer değiştirdiği için göçebelik, yurt, aitlik, barınma kavramlarını sorgulamış ve taşınılabilen mekânlar sunmuştur. Yaşadığı çevrenin kültürü, geçmişi ve anılarından ilham alarak sanat ürünleri tasarlayıp, sergilemiştir.

Görsel 14'te 'Home in Home (Evin İçinde Ev)' isimli eserinde Rhode Island'a yaşadığı evi, mor polyester yarı şeffaf kumaş ile bire bir ölçekte tasarlamıştır. Sanat eseri, Suh'un bu evde çocukluğunun geçmesi ve anılarını tekrar canlandırmak istemesiyle ortaya çıkmıştır. Eser, 1530x1297x1283 cm ölçülerinde olup, metal konstrüksiyonun üzerine polyester kumaş kaplanmıştır. Evin fiziksel görünümünü birebir olması için, kumaşa dokuma ile 3 boyut kazandırmıştır. Eserlerinde zengin içerik ve estetik mevcuttur (Collins, 2007: 304).

Görsel 14. Do Ho Suh, *House in House (Evin İçinde Ev)*, 2014, Metal Konstrüksiyon, Şeffaf Polyester Kumaş, Modern ve Çağdaş Sanat Ulusal Müzesi, Seul (URL24)¹⁴

14 URL 24 :<https://www.phaidon.com/resource/homewithinhomeinsetone.jpg>

Do Ho Suh “Passages (Koridorlar)” (Görsel 15) isimli eserinde; mekânda önemsizmiş gibi görünen, birimler arası bağlantıyı oluşturan, sirkülasyonu sağlayan koridorların önemli bir unsur olduğunu göstermek istemiştir. Koridor olmadan mekâna ulaşım olmaz; bu fikirden yola çıkarak bireylerin hedeflerine ulaşması için geçirilen sürecin unutulmaması gerektiğini anlamını aktarmak istemiştir. Sarı, mor, pembe ve mavi renkli polyester şeffaf kumaşlar metal konstrüksiyon arasına germiştir.

Görsel 15. Do Ho Suh, *Passages (Koridorlar)*, 2017-2018, Metal Konstrüksiyon-Polyester Şeffaf Kumaş, Londra (URL 25)¹⁵

Sanatçı bu çalışması ile hayatı bir başlangıç ya da bir varış olarak değil bir geçit olarak gördüğünü iletmek adına mimari öge olarak koridor mekânını kullanmaktadır. Burada koridor düz anlamının yanı sıra bireyin yaşadığı süreci temsil etmektedir. Koridor hareketi betimler, mekânlar arası bağlantıyı sağlar. Durulmayan, devamlılığı ve hareketi vurgulayan geçiş mekânıdır. Suh bu yaklaşımını “hedefe odaklanırken ona ulaşmak için geçirdiğimiz süreci unutuyoruz, kimsenin dikkat etmediği bu sıradan alanlar olmaksızın hedefe ulaşmak mümkün değildir” şeklinde ifade etmektedir (Gürani, Koşar, Sevim, 2018: 1492).

Do Ho Suh’un dış ve iç mekânı birbirine bağlamaktadır. Suh çocukluk anılarını, yaşamının parçalarını, doğu ve batı kültürünü birbirine entegre etmiştir. Bu doğrultuda tasarımlarını birebir ölçekte, kumaş kullanarak mimari yapı formunu aktarmıştır. Kore’nin geleneksel giyiminde kullanılan polyester ve ipek gibi kumaşlar, onun eserlerinde ana malzeme olarak yer almıştır. İzleyici eserlerinin etrafında gezdiği zaman geçirgenlik ve hafiflik kavramlarını hissedebilmektedir.

15 URL 25: https://www.bildmuseet.umu.se/siteassets/qbank---bildmuseet/_mli045025595crop-024647232657resize|279720autoorientquality90density|50stripextension|jpgid|6.jpg?width=935&quality=90

Metal konstrüksiyon malzemesi ile mimari sınırları çizmiş, kumaş ile duvarı, yüzey dokumaları ise detayları simgelemiştir.

Ernesto Neto

Brezilyalı tasarımcı Ernesto Neto; 1950-60 yıllarında eserleri ile var olmaya başlamış, multimedya, heykeltıraş ve enstalasyon sanatçısıdır. Neto, eserleri ile mekânı bütünleştirerek tüm duylara hitap etmesine olanak sağlamaktadır. Neto çalışmalarında; duygu, beden, denge, farkındalık gibi kavramları, yarı şeffaf naylon çoraplara benzer malzeme ile organik formlar şeklinde tasarlayarak mekâna yerleştirmektedir. Çalışmalarında esnek ve yarı şeffaf olan poliamid streç kumaş kullanmaktadır. Böylece iç-dış dünya kavramları ile zihin ve beden kavramlarını yansıtmaktadır. Bu malzemelerin içini, aromatik kokular ve strator toplar ile doldurmaktadır. Bu bağlamda; sadece görsel değil; dokunabilme, koklayabilme imkânını katılımcılara sunarak, eserle katılımcının birebir etkileşime geçmesini sağlamaktadır.

Madness is Part of Life (Delilik Hayatın Bir Parçası) (Görsel 16) isimli enstalasyon eserinde Neto; deliliğin herkesin içinde olduğunu ve bastırılmaya gerek duyulmayan bir kavram olduğunu yansıtmak istemektedir. Herkesin hayatın çılgınlığa ihtiyacı olduğunu düşünmektedir. Neto çalışmasında, tekstil ürünü olarak iplikler kullanmış ve tığ işi yöntemi sonucu oluşturulmuş ağların içerisini dairesel formlarla desteklemiştir. Elde edilen üç boyutlu organik hacim, mekân içerisinde zeminden bağımsız bir şekilde havada asılı durmaktadır. Şeffaf yan yüzeyleri olan sanat eseri, sergilendiği alanın tavanına asılarak birimler arası bağlayan köprüler ile üzerinde gezilip durulabilen alanlar yaratmaktadır.

Görsel 16. Ernesto Neto, *Madness is Part of Life (Delilik Hayatın Bir Parçası)*, 2012, Polyester İp - Plastik Top, Tokyo (URL 26) ¹⁶

16 URL 26: <https://www.japanrends.com/japan-trends/wp-content/uploads/2012/10/ernesto-neto-madness-is-part-life-espac-2.jpg>

Neto'nun eşsiz sanat eserlerinden biri olan "Leviathan Thot" isimli çalışması, mekân olarak önemli bir yapı olan Pantheon'un içerisinde tasarlanmıştır (Görsel 17). Pantheon'un restore edilmesini kutlamak amacı ile 2006 yılında uygulanmıştır. Enstalasyon çalışmasında İncil ve Tevrat'ta yer alan deniz canavarının bedeninden esinlenilmiştir. Mekânda geniş bir alanı kaplayan eser; sentetik esneyebilen kumaş malzemesi ile birlikte su damlamasına benzeyen organik formlar oluşturulmuştur. Farklı yükseklik ve pozisyonlarda asılmış olan eserde; naylon kumaş dışında, ip, plastik ve metal malzemeleri de kullanılmıştır. Pantheon'un mimarisi ile birleşen Leviathan; deniz canavarına benzetilmektedir. Kıvrımlı ve organik formda şeffaf beyaz damlacıklar gibi hafif ama güçlü bir görünümü vardır. Naylon içerisinde bulunan boncuklar, yer çekimine doğru yönelmektedir. Tüpler, gökten kayan yıldızları imgelemektedir.

Görsel 17. Ernesto Neto, Leviathan Thot, 2006, Ağ-İp-Tiğ, Pantheon, Paris (URL 27-28) ¹⁷

Ernesto Neto sanat eserlerini tasarlarken poliamid streç kumaş ya da tığla örülen ağ şeklinde ip benzeri tekstil malzemelerini kullanmaktadır. Eserlerinde bedeni, duyguyu, oyun kavramlarını ele almış, bunu esnek şeffaf streç kumaşla, renkli boncuk, aromatik kokularla duyulara hitap eden atmosfer sağlamıştır. Bunu yanı sıra mistik konuları da ele almış, mistik canavarların bedenlerini de eserlerine işlemiştir. Tiğ işi örme kumaşları ile birçok eser üretmiş, mekânın tavanından sarkıtmış ya da yere sabitlemiştir. Asıl amacı; insanları gündelik hayattan çıkarmak, stresten uzaklaştırmak, farkındalığını artırmak, meditasyon gibi kavramlar üzerinde durarak, uygun ortamlar yaratmaktadır.

BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Enstalasyon sanatı; geleneksel sanatın dışına çıkılarak, ses, video, ışık gibi farklı malzemeler ve mekânsal kullanımın katılımcılara sunulmasıdır. Enstalasyon sanat çalışmalarında kullanılan malzemelerden biri de tekstildir. Bu çalışmada; mekân-tekstil-enstalasyon kavramları ele alınarak, seçilen 4 sanatçının eserleri incelenmiştir. Mekân ve enstalasyon ilişkisi bağlamında tekstil malzemesi-

17 URL 27: <https://hansherzog.art/wp-content/uploads/Neto-Leviathan-Thot-01.jpg>

URL 28: <https://i.pinimg.com/736x/5e/83/f2/5e83f2bc42f1fc3c0979b63e84f0ed08.jpg>

nin kullanımı irdelenmektedir. Bulgular ve değerlendirme bölümünde seçilen sanatçıların; kimlik bilgileri, mekân enstalasyon sanatı analizleri, kullandıkları tekstil malzemesinin detayları incelenmiştir.

Sanatçı Adı	Sanat Alanı	Sanat Çalışmaları	Ülke
Anish Kapoor	Heykeltıraş-Enstalasyon	1964	Hindistan
Christo & Jeanne Claude	Enstalasyon	1935	Bulgaristan-Kazablanka
Do Ho Suh	Heykeltıraş-Enstalasyon	1990	Güney Kore
Ernesto Neto	Heykeltıraş-Multimedya-Enstalasyon	1988	Brezilya

Tablo 1. Enstalasyon Sanatçılarının Kimlik Künyesi Analizi

Tablo 1'de sanatçıların; sanatsal uzmanlık alanları, sanata giriş yılları ve ülkeleri karşılaştırılmıştır. Farklı ülkelere ve farklı kültürlerden gelen sanatçılardan sadece Christo & Jeanne Claude çifti dışında olan sanatçılar ayrıca heykel sanatı ile de uğraşmaktadır. Ayrıca Neto, multimedya sanatı ilgili olarak da çalışmaktadır. Enstalasyon sanatı geleneksel sanatın dışına çıkmış, farklı boyuta taşınmıştır. Bu tablo da ile dünyanın öncü enstalasyon sanatçılarının, farklı kültür ve kimliklerden geldiği görülmektedir. Çalışma kapsamında ele alınan sanatçıların heykeltıraş kimliğine sahip olmaları; enstalasyon sanatlarını oluşturma aşamalarına, mekânsal kurgu ve üç boyutlu özgün form oluşturma süreçlerine katkısı olmuştur.

Sanatçı	Mekân	Yüzey	Malzeme	Aydınlatma	Tekstil	Görsel	
Anish Kapoor	Dış Mekân	Kamusal alanlar, park, galeri, sanat müzeleri, mimari binalar vb.	Zemin Duvar Tavan	Kireçtaşı, toz pigment, plastik, metal, balmumu, tutkal, PVC, Kumaş, Ayna, Beton, Boya	Yapay-Doğal Aydınlatma	PVC, Membran, Polyester kumaş	
Christo & Jeanne Claude	Dış Mekân	Bürokratik Yapılar, Köprüler, Göller, Parklar, Otoyollar, Market, Havaalanı vb.	Zemin Duvar Tavan	Kumaş, Ip, Varil, Çelik Zincir, Halat, Çapa	Yapay-Doğal Aydınlatma	Poliamid, Polietilen, Polipropilen, Sentetik Kumaş	
Do Ho Suh	Dış-İç Mekân	Galeri, Sanat Müzesi, Bienal, Sokak, Cadde, Mimari Bina Yüzeyleri, Köprü, Havaalanı	Zemin Duvar Tavan	Tel, Kumaş, Demir	Yapay-Doğal Aydınlatma	Polyester, Sentetik, İpek Kumaş	
Ernesto Neto	Dış-İç Mekân	Galeri, Kamusal Alanlar (Tren istasyonu, kilise vb.)	Zemin Duvar Tavan	Poliamid Sireç Kumaş, Tiğ ile örülmüş ağ, Aromatik kokular, Strafor	Yapay-Doğal Aydınlatma	Poliamid Kumaş, Tiğ ile örülmüş ağlar	

Tablo 2. Seçilen Enstalasyon Sanatçıları Eser-Mekân Analizi

Tablo 2’de Sanatçıların enstalasyon eserleri, mekânsal verilerle analiz edilerek karşılaştırılmıştır. Dış mekân enstalasyon sanatçıları Christo & Jeanne Claude çifti dışında, seçilen diğer sanatçıların, hem iç hem de dış mekânda sergilenen enstalasyon çalışmaları bulunmaktadır. Anish Kapoor; dış mekân enstalasyon çalışmalarında; kamusal alanları tercih etmiş park, havaalanı, sokak, cadde, meydan gibi iç mekânda; galeri, sanat müzelerini tercih etmiştir. Christo & Jeanne Claude sanatçıları sadece kamusal alanları tercih etmiş, sokak, cadde,

otoyollar, park, göl, ada vb. yerlerde çalışmalarını sergilemişlerdir. Do Ho Suh; dış mekânda, sokak, cadde gibi alanlarda, iç mekânda ise; galerileri, havaalanı gibi alanları kullanmıştır. Ernesto Neto dış mekânda tren istasyonu gibi alanlar, iç mekânda ise; katedral ve sanat galerileri gibi mekânları kullanmıştır.

Tablo 2’de Anish Kapoor eserlerinde; kireçtaşı, toz pigment, plastik, metal, balmumu, tutkal, PVC kumaş gibi malzemeleri sanat eserlerinde kullanmıştır. Eserlerini mekânın zemin, duvar, tavan yüzeylerini kullanarak, sanat ürünü ile mekân bütünleşmesini sağlamıştır. Christo & Jeanne Claude sanat eserlerini; kumaş, ip, halat, varil, yastık gibi hazır malzemeleri kullanmaktadır. Mekân olarak; doğal yaşam alanlarında (adanın çevresi ve gölün üzeri gibi), mimari binaların cephelerinde, sokaklarda, konumlandırmıştır. Bu doğrultuda zemin, duvar olarak yüzey kullanımı görülmektedir. Sanatçı Do Ho Suh eserlerinin ana malzemesi kumaş olup, metal konstrüksiyon ile desteklemektedir. Mekân olarak; galeri, sanat müzesi, bienal mekânları gibi iç mekânları ve sokak, cadde, mimari bina yüzeyleri, köprü, havaalanı gibi kamu kurumları ve dış mekânları tercih etmiştir. Mekânların zeminini ve tavanını kullanarak eserlerini yerleştirmektedir. Ernesto Neto’nun çalışmaları ise ana malzemesi kumaş ve ip gibi tekstil olup, ayrıca aromatik kokular, strafor gibi köpüklü materyallere de yer vermiştir. Mekân olarak galeriler ve tren istasyonu gibi kamusal alanları tercih etmiştir. Eserlerini; mekânın zemin, tavan ve duvarına yerleştirilerek sergilemiştir.

Sanatçı	Tekstil Malzeme Cinsi	Yüzey	Renk	Doku	Kavramsal Açılım
Anish Kapoor	PVC Membran, Polyester kumaş	Zemin Duvar Tavan	Kırmızı, mavi, bordo, siyah, mor	Parlak, Kaygan, Pürüzsüz, Transparan	Mistik, karanlık, aydınlık, varoluş, olağanüstülük gibi kavramlarını yansıtmak istemiştir.
Christo & Jeanne Claude	Poliamid, Poliilen, Polipropilen, Sentetik Kumaş	Zemin Duvar Tavan	Beyaz, turuncu, sarı, pembe	Parlak, Kaygan, Pürüzsüz, Yarı Transparan	Yenilenme, canlılık ve güzellik gibi kavramlarını aktarmışlardır.
Do Ho Suh	Polyester, Sentetik, İpek Kumaş	Zemin Duvar Tavan	Yeşil, sarı, pembe, mavi, turuncu	Parlak, Kaygan, Pürüzsüz, Transparan	Çocukluk anılarını, yaşamın parçalarını, doğu ve batı kültürünü birbirine entegre ederek taşınabilir ev teması işlemiştir.
Ernesto Neto	Poliamid Kumaş, Tığ ile örülmüş ip ağ tekstil	Zemin Duvar Tavan	Yeşil, sarı, pembe, mavi, turuncu, kırmızı	Esnek, Yan Transparan, Pürüzlü, Delikli	Yaşamın getirdiği stres ve gerginliğin tekstil ve aromatik kokularla, meditasyon ortamı yaratarak tüm duyulara hitap etmesi amaçlamıştır.

Tablo 3. Seçilen Enstalasyon Sanatçıları Tekstil Malzemesi Kullanım Analizi

Tablo 3'e göre sanatçılarının tekstil malzeme seçimleri görülmektedir. Anish Kapoor; PVC membran ve polyester kumaşı sıcak ve koyu renkler kullanarak tercih etmiştir. Böylece tercih ettiği renklerle; mistik, varoluş ve olağanüstülük gibi çalıştığı kavramlarla da bütünlük sağlamaktadır. Christo & Jeanne Claude; polipropilen, polietilen, poliamid gibi sentetik kumaş çeşitleri seçmiş ve renk olarak ise beyaz turuncu, sarı gibi açık ve pembe gibi canlı renkler seçtiği görülmektedir. Dolayısı ile yenilenme, canlılık ve güzellik gibi kavramları renk ile uygun bir şekilde temsil etmiştir. Do Ho Suh; ipekli, polyester ve sentetik kumaş cinsleri kullanmaktadır. Yeşil, sarı, pembe, mavi, turuncu renkleri yumuşak tonlarda tercih etmiş ve çocukluk anıları, yaşamın parçaları ayrıca doğu ve batı kültürünü birbirine entegre ederek taşınabilir ev temasını işlemiştir. Ernesto Neto ise; poliamid kumaş, ağ ve ip benzeri tekstil malzemelerini eserlerinde kullanmışlardır. Neto; yeşil, sarı, pembe, mavi, turuncu ve kırmızı gibi farklı türlerde renkler seçerek, yaşamın getirdiği stres ve gerginliği görsel olarak aktarmıştır. Ayrıca çalışmalarında koku alma duyusuna da hitap ederek aromatik kokularla birlikte meditasyon ortamı yaratarak, tüm duylara hitap etmeyi amaçlamıştır. Araştırma kapsamında ele alınan sanatçıların, kullandıkları tekstil malzemelerinin genelde kimyasal tekniklerden geçmiş, dayanıklı kumaş yüzeyleri olduğu görülmektedir.

Yine Tablo 3'e göre ele alınan tüm sanatçıların tekstil malzemesini zemin, duvar ve tavan olarak tüm yüzeylerde kullandıkları görülmektedir. Ayrıca doku başlığı altında bu sanatçıların; parlak, transparan, yarı transparan ve kaygan dokular tercih ettiği saptanmıştır. Ernesto Neto dışındaki sanatçıların pürüzsüz yüzeyli tekstil ürünleri seçtikleri görülmüştür.

Araştırma kapsamında seçilen sanatçıların, mekân-enstalasyon-sanat kavramlarını farklı bir bakış açısıyla ele almış oldukları görülmektedir. Sanatçılar geleneksel sanatın dışına çıkarak izleyiciyi içine dahil eden enstalasyon sanat türünü uygulamışlardır. Dış ve iç mekâna yerleştirilen sanat eserleri katılımcıların duylarına hitap ederek deneyimletilmektedir. Bu sanat türünde tekstil malzemesinin kullanımı ve işlenişi irdelenmiştir. Mekân içinde mekân kavramından yola çıkarak tercih ettikleri tekstilleri, sıra dışı bakış açıları ve farklı formlarla birlikte kullanmışlardır.

SONUÇ

Bu çalışmada; mekân-tekstil, tekstil-sanat, sanat-mekân kavramlarının ilişkileri incelenmiştir. Enstalasyon çalışmaları, mekânın tekstil malzemesi kullanılarak sanatlaştırması dolayısıyla izleyiciyi, gözlemci ve katılımcı konumuna sokarak deneyim yaşatılmasıyla birlikte mekân algısını farklı boyuta taşımaktadır. Geniş kullanım alanına sahip tekstil malzemesi; sanat türü olan enstalasyon sanatı içinde de yerini bulmuştur.

Bu çalışmada, mekânın enstalasyon sanatı ile ilişkisi ele alınırken, tekstil malzemesini kullanımı göz önünde tutulmuştur. Enstalasyon sanatında; çeşitli kumaş yüzeylerinden oluşmuş eserler mekâna yerleştirilen ya da sanat eseri mekânın kendisi de olabilmektedir. Mekân içinde mekân olarak yorumlanan bu eserler kumaş malzemesi ile tasarlanmış sıra dışı forma sahip yaratımlar olabilmektedir. Enstalasyon sanatının diğer sanat dallarından en önemli ayrıcalığı; katılımcıların algısal beş duyusuna hitap etme aracılığına sahip olmasıdır. Böylece izleyici yerleşme mekânı; bakarak, dinleyerek, dokunarak veya koklayarak kısaca mekânı dolaşım-yaşayarak deneyimlemektedir. Bu doğrultuda, oluşan mekânı farklı boyuta taşıyarak, kişilerin algısını değiştirmektedir. Tekstil malzemesinin önemi ile birlikte; üretim çeşitliliği, istenilen şekli alabilmesi, neme sıcaklığa dayanıklılığı, birçok tekniğin uygulanabilmesi ile birlikte esnek ve sürdürülebilir olmasıdır.

Kavramsal sanat; enstalasyon sanatını doğurmuş, soyut anlamlar yüklü, politik, kültürel, mistik vb. gibi göndermeler yapan, tasarımının sınırsız olduğu bir sanat dili olmuştur. Mekân ile bütün olarak ele alınan enstalasyon sanatında; hazır-atık malzemeler, ışık, ses, video ve görseller gibi çeşitli ürünler kullanılmaktadır. Enstalasyon çalışmaları, nesne-mekân ile bağımlı ya da bağımsız olarak konumlandırılabilir. Bu çalışma ile araştırma kapsamında ele alınan dört sanatçının, farklı kültürlerden gelmiş oldukları ve dolayısı ile kavramsal bakış açılarının da kültürlerine yönelik farklı geliştiği görülmektedir. Çalışma kapsamında ele alınan sanatçıların heykeltıraş kimliğine sahip olmalarının; tekstil malzemesine farklı ve özgün form kazandırma ve bunu mekân bütünlüğü içerisine aktarmalarına katkı sağladığı görülmektedir. Bu araştırma sonucunda tekstil malzemesinin; dokunsal etkileri (parlak-mat, pürüzlü-pürüzsüz, saydam-yarı saydam vb. gibi), renk seçenekleri, mekân kullanımlarında (iç-dış) dayanıklı ve hafif olması, ayrıca ulaşılabilir ve her yüzeye kolay uygulanabilir olması sebebi ile enstalasyon sanatının ifadesinde esnek ve tercih edilebilir bir malzeme olduğu söylenebilmektedir. Kullanan tekstil malzemelerinin genelde kimyasal tekniklerden geçmiş, dayanıklı kumaş yüzeyleri olduğu görülmektedir. Ayrıca kavramsal alt yapısı olan enstalasyon sanatında; izleyicilerin, katılımcı ve deneyimleyen olduğu soyut mekân tanımlamaları oluşturmalarına katkı sağladığı görülmüştür. Böylece bu çalışma ile enstalasyon sanatının mekân algısındaki yeri ve önemi tartışılabilir.

KAYNAKÇA

Akar, M. (2011). Anish Kapoor ve Leviathan. Art Unlimited Dergisi, İstanbul: Akbank Yayınları.

Akbostancı, İ. (1999). Plastik Sanatlarda Tekstilin Yeri. Sanatta Yeterlik Tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.

Akdemir, N. (2016). Tekstil Sanatında Gelenekselden Çağdaşa Biçimsel Değişim, SDÜ ART-E, Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi Mayıs/Haziran, 9 (17), 221-232.

Ay, B. (2018). Sanat Objesi Olarak Tekstil. İstanbul: Alternatif Yayıncılık.

Collins, J. (2007). Sculpture Today, London: Phaidon Press.

Danto, A.C. (2010). Sanatın Sonundan Sonra, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Gezer, H. (2008). Üretim Alanında Tekstil ve Mimari Arasındaki Etkileşim. İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 7(13), 21-49.

Gürani, F., Koşar, A., Sevim, T. (2018). Do Ho Suh Eserlerinde Tekstil Malzemesinin Mimari Ögelerde Semiyotik Bağlamda Değerlendirilmesi. İdil Dergisi, 7(52), 1489-1498.

He, H., Wu, M., Gyergyak, J. (2021). Intervention and Renewal – Interpretation of Installation Art in Urban Public Space. Pollack Periodica, 16 (3). 139-145. <https://doi.org/10.1556/606.2021.00362>

Kapar, S. (2018). İç Mekân Enstalasyonlarının Oluşum Koşulları ve Sanat İzleyicisinin Çalışmanın Varlığına Olan Katkısı, Social Sciences Studies Journal, 4(19). 2324-2338.

Kilimci, P. (2018). Anish Kapoor'un Leviathan Adlı Eserinde Yücelik, Bellek ve Aşkılık Kavramları Üzerine. International Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art, 3(4), 153-166. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/642764>

Loos, A. (1898). The Principle of Cladding, Spoken into The void: Collected Essays (1897-1900), Cambridge, England: NeueFreie Presse, September 4, The MIT Press. https://bpb-us.w2.wpmucdn.com/sites.wustl.edu/dist/3/1128/files/2018/12/Vale_212_SP19_Loos-Adolf_The-Principle-of-Cladding-1koiox3.pdf

Özayten, N. (1997). Yerleştirme, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi (3. Cilt), İstanbul: YEM Yayın, 1939-1940.

Özçam, I., Kayan, H. (2022). Learning from Experience: Installation Art in Design Education. Online Journal of Art and Design, 10(3). 150-165.

Pelowski, M., Leder H., Mitschke. V., Specker, E., Gerger, G., Tinio, P. P. L., Vaporova, E., Bieg, T., Husslein-Arco, A. (2018). Capturing Aesthetic Experiences with Installation Art: An Empirical Assessment of Emotion, Evaluations, and Mobile Eye Tracking in Olafur Eliasson's "Baroque, Baroque!". *Frontiers in Psychology*, 9 (1255), 1-22. <https://10.3389/fpsyg.2018.01255>

Sarıkartal, Z. (2007). Sanat Alanının Küresel Kurumsallaşması ve Yerleştirmenin (Enstalasyon) Gelişimi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Yazıları 16 (Bahar).

Taştan, R. T. (2018). Türkiye' de Çağdaş Sanatta Yerleştirme (Enstalasyon) ve Kültür, Sanatta Yeterlik Tezi, Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü Resim Ana Sanat Dalı, Ankara.

Türk Dil Kurumu, TDK, <https://sozluk.gov.tr/>

Tok Dereci, V. (2014). 'Doku'nuşlar' Tekstil Sergisi Üzerinden Tekstil Sanatında Mekân, Malzeme, Biçim İlişkisi, *Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, Yaz (12), 53-63. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/203752>

Toluyağ, D. (2020). Sanat Pratiğinde Enstalasyon, Mekân, Nesne ve Sanatçı Örnekleri.

Akademik Sanat Dergisi, 5(11), 101-114. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1301647>

Usluca, Ö. E. (2019). Sanatsal bir İfade Aracı Olarak Tekstil. *İdil Dergisi*, 8(54), 263-273.

<https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1551042087.pdf>.

Ulus Uraz, T. (1993). Tasarlama Düşünme Biçimlendirme, İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.

Uysal, M, A. (2009). Sanatta Mekân Algısı (Mekânla Oynamak), Sanatta Yeterlik Eseri, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Whitham, G.,Pooke, G. (2013). Çağdaş Sanatı Anlamak, İstanbul: Optimist Kitap.